Amerikaans-Europese exotisch-inheemse schijfhoren

Rykel de Bruyne, Tello Neckheim & Adriaan Gmelig Meyling, Stichting ANEMOON

Aan het kleine, schijfvormige zoetwaterslakje *Gyraulus parvus* kleeft een verhaal. In Nederland kennen we deze soort in twee gedaanten: een oorspronkelijke Europese vorm én een Noord-Amerikaanse genetische lijn die door menselijk handelen in Europa terechtkwam.

Kleine slak, groter vraagstuk

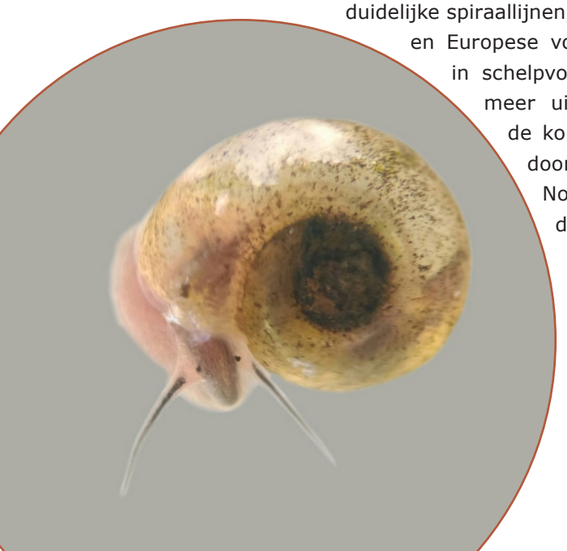
De Amerikaanse gladde schijfhoren laat zien hoe ingewikkeld de wereld van exoten kan zijn. Bijzonder is niet zozeer de introductie – met aquariummateriaal – als wel het mogelijke effect op de genetische variatie binnen de soort. Aan de ene kant is er *Gyraulus laevis*, die tot de oorspronkelijke Europese fauna wordt gerekend, aan de andere kant is er *Gyraulus parvus*, afkomstig uit (onder andere) Noord-Amerika. Uit genetisch onderzoek kwam naar voren dat ze dusdanig verwant zijn, dat ze als één soort dienen te worden beschouwd.

Twee vormen van een soort

De naam *Gyraulus parvus* heeft nomenclatorische prioriteit (voorrang bij het geven van namen) en wordt daarom in strikte zin voor beide vormen gebruikt. Onderling worden de vormen nu onderscheiden als *Gyraulus parvus* forma *laevis* (Euraziatische gladde schijfhoren) en *Gyraulus parvus* forma *parvus* (Amerikaanse gladde schijfhoren). De Europese vorm is zeldzaam, in ons land vooral bekend uit duinplassen en staat op de Rode Lijst als bedreigd. De Amerikaanse vorm wordt beschouwd als een geïntroduceerde invasieve exoot. Ze werd in de jaren zeventig in Europa geïntroduceerd en heeft zich inmiddels over grote delen van het continent verspreid. De dieren zijn ecologisch flexibel en kunnen zich goed handhaven in onder meer door mensen aangelegde wateren. Deze Amerikaanse lijn breidt zich sterk uit, terwijl de Europese lijn achteruitgaat.

Herkenning

De gladde schijfhoren wordt slechts ongeveer 5 à 6 mm groot en lijkt qua vorm van het huisje op de overal algemeen voorkomende witte schijfhoren (*Gyraulus albus*). Deze heeft op de schelp echter duidelijke spiraallijnen, die bij *Gyraulus parvus* ontbreken. Tussen de Amerikaanse en Europese vorm van de gladde schijfhoren bestaan kleine verschillen in schelpvorm. Zo is de mondopening van de Amerikaan vaak wat meer uitgetrokken. Een beter kenmerk is de pigmentatie van de koptentakels van het levende dier. De Europese vorm heeft doorgaans ongepigmenteerde of lichte tentakels, terwijl de Noord-Amerikaanse lijn in verreweg de meeste gevallen donkere, gepigmenteerde tentakels heeft.

Figuur 1. Gyraulus parvus uit Dronten. (Foto: Jarik Dijkgraaf)

Verspreiding in ons land

De Amerikaanse schijfhoren werd in 2001 voor het eerst in Nederland gevonden en is sindsdien bezig met een opmars,

Figuur 2. Gyraulus parvus forma parvus van de Marker Wadden. Maatstreepje is 1 mm. (Foto: Yvonne van Dam, Naturalis Biodiversity Center)

waarbij ook sprake is van pioniersgedrag. Zo werden recent voor het eerst exemplaren aangetroffen op de Marker Wadden, een nieuw aangelegde eilandgroep in het IJsselmeer. Inmiddels is de soort uit tien provincies bekend. De soort leeft ook in aquaria. De slakken hebben een korte levenscyclus en hoge reproductiecapaciteit. Als ze via aquariummateriaal worden uitgezet/gedumpt in oppervlaktewateren, kunnen ze zich snel verspreiden.

Risico

In 2025 verscheen voor *Gyraulus parvus* een risicobeoordeling door Bureau Risicobeoordeling & Onderzoek (BuRO) van de NVWA. Er bleek een hoge kans op introductie in de natuur, vestiging en verdere verspreiding. Daadwerkelijke effecten op biodiversiteit en ecosystemen waren niet bekend. Een bijzonder aandachtspunt ligt binnen de soort zelf. Er zijn aanwijzingen voor genetische uitwisseling tussen de twee lijnen. Het gaat hier dus niet om een invasieve soort die een andere soort verdringt via bijvoorbeeld concurrentie, maar om een geïntroduceerde genetische lijn die binnen dezelfde soort tegenover een oorspronkelijke Europese lijn komt te staan. Dan dreigt ‘genetische verdringing’. Zo verschuift het perspectief op de exotenproblematiek: van schadelijk voor andere soorten naar de vraag wat er gebeurt wanneer een geïntroduceerde genetische lijn de oorspronkelijke lijn binnen dezelfde soort verdringt, of zich daarmee vermengt.

Conclusie

Welke gevolgen voor de natuur een en ander zal hebben, is nu nog niet duidelijk. De Noord-Amerikaanse lijn breidt zich in Nederland (en Europa) uit, terwijl de zeldzame Europese lijn achteruitgaat. Wat dit uiteindelijk betekent voor de oorspronkelijke genetische variatie is eveneens nog niet duidelijk. Monitoring en verder (DNA-)onderzoek zijn daarom belangrijk.

Verder lezen

Glöer, P., 2024. *Gyraulus laevis* and *G. parvus* (Mollusca: Gastropoda), two distinct species. Ecologica Montenegrina 71: 237-239. Klik hier.

Klobušická, V., E. Šlachtová, M. van Wieringen, L. Beran, V. Horsáková & M. Horsák, 2025. Can tentacle pigmentation help distinguish between non-native and native populations of *Gyraulus parvus* in Europe? Journal of Molluscan Studies, 91(2), eyaf005. Klik hier.

Lorencová, E., L. Beran, M. Nováková, V. Horsáková, B. Rowson, J.Č. Hlaváč, J.C. Nekola & M. Horsák, 2021. Invasion at the population level: a story of the freshwater snails *Gyraulus parvus* and *G. laevis*. Hydrobiologia 848: 4661-4671. Klik hier.

NVWA/BuRO, 2025. Advies over de risicobeoordelingen van drie soorten uitheemse zoetwaterslakken in Nederland. Klik hier.